

Horyzonty Polityki
2026, Vol. 17, N° 60

KLAUDIA CYMANOW-SOSIN

<https://orcid.org/0000-0003-3248-9499>

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

klaudia.cymanow_sosin@upjp2.edu.pl

<https://doi.org/10.35765/HP.2026.1760.12>

Edukacja medialna kluczem do rozwoju świadomości ekologicznej

Streszczenie

CEL NAUKOWY: Celem niniejszego artykułu jest analiza encykliki papieża Franciszka *Laudato si'* w kontekście roli mediów w kształtowaniu świadomości ekologicznej. Badanie ma na celu weryfikację hipotezy dotyczącej zadań mediów w ekosystemie społecznym oraz znaczenia edukacji dla zachowania równowagi ekologicznej.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: W badaniu zastosowano metodę *desk research*, obserwację systemów organizacji mediów europejskich i południowo-amerykańskich oraz analizę wydźwięku. Ponadto w procesie weryfikacji hipotez zastosowano elementy biograficznej metody badania przekazów medialnych.

PROCES WYWODU: Po wprowadzeniu i określeniu teleologii prowadzonych badań przedstawione zostały hipotezy naukowe i metodologia badawcza. Wraz z opisem celu edukacji medialnej jako promocji prawidłowych postaw wobec świata, w tym przyrody, została wyodrębniona hipoteza główna oraz cztery pomocnicze. Określona została rola mediów i edukacji medialnej w promowaniu wartości ekologicznych na przykładzie encykliki *Laudato si'*, a ekologia integralna została określona jako jeden z priorytetów działań edukacyjnych.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Analiza dokumentu *Laudato si'* oraz szerokiego kontekstu powstania tego dzieła potwierdziła tezę dowiedzioną we wcześniejszych badaniach, dotyczącą rosnącej roli przekazów medialnych w kontekście odpowiedzialności za ekosystem na wszystkich kontynentach i stała się podstawą wniosku o konieczności dbania o jego homeostazę.

Sugerowane cytowanie: Cymanow-Sosin, K. (2026). Edukacja medialna kluczem do rozwoju świadomości ekologicznej. *Horyzonty Polityki*, 17(60), 225–243. <https://doi.org/10.35765/HP.2026.1760.12>.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: Rozwój powszechnej edukacji medialnej ukierunkowanej na tworzenie kompetencji łączących umiejętności techniczne z wartościami ekologicznymi i paradygmatem personalistycznym pozwoli mediom odgrywać rolę przestrzeni dialogu. Rekomendowane jest wsparcie międzynarodowych projektów badawczych oraz inicjatyw medialnych, które integrują duchowe i społeczne wartości z ideą zrównoważonego rozwoju, promując sprawiedliwość międzygeneracyjną i odpowiedzialność za ekosystem.

SŁOWA KLUCZOWE:

edukacja medialna, ekosystem mediów, promocja idei, świadomość ekologiczna, trzeci świat

Abstract

**MEDIA EDUCATION AS A KEY TO THE
DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL AWARENESS**

RESEARCH OBJECTIVE: The objective of this article is to analyze Pope Francis's encyclical *Laudato si'* in the context of the media's role in shaping environmental awareness. The study aims to confirm the hypothesis regarding the media's responsibilities within the social ecosystem and the necessity of education for maintaining ecological balance.

THE RESEARCH AND PROBLEM METHODS: The study utilized desk research, observation of the operation of European and South American media, and a tone analysis. Furthermore, in the process of verifying the hypotheses, elements of the biographical method of analyzing media messages were utilized.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: Following the introduction and definition of the teleology of the research, the scientific hypotheses and research methodology were presented. Along with a description of the purpose of media as the promotion of proper attitudes toward the world, including nature, the main hypothesis and four supporting hypotheses were identified. The role of the media and media education in promoting ecological values was defined using the encyclical *Laudato si'* as an example, and integral ecology was identified as one of the priorities of educational activities.

RESEARCH RESULTS: An analysis of the document *Laudato si'* and the broader context of its creation confirmed the thesis established in earlier studies regarding the growing role of media messages in the context of responsibility for the ecosystem across all continents, and served as the basis for the conclusion that it is necessary to safeguard its homeostasis.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS: The development of universal media education aimed at building competencies

that combine technical skills with ecological values and a personalist paradigm will enable the media to serve as a space for dialogue. It is recommended to support international research projects and media initiatives that integrate spiritual and social values with the idea of sustainable development, promoting intergenerational justice and responsibility for the ecosystem.

KEYWORDS:

media education, media ecosystem, promotion of ideas,
ecological awareness, third world

„Komunikacja jest ostatecznie zdobyczą bardziej ludzką niż
technologiczną”.
Papież Franciszek

„Komunikacja nie jest tylko przekazywaniem informacji”.
Papież Leon XIV

WPROWADZENIE I OKREŚLENIE TELEOLOGII PROWADZONYCH BADAŃ

Analiza encykliki *Laudato si'* papieża Franciszka została skorelowana z zakresem powinności mediów, które uznano za klucz do rozwoju świadomości ekologicznej, a następnie z pojęciem edukacji medialnej. Podnoszenie świadomości funkcjonowania w zmediatyzowanym świecie oraz rozwijanie kompetencji medialnych stają się obecnie fundamentem prawidłowego uczestnictwa w życiu społecznym. Na gruncie polskiej nauki liczni badacze pisali o mediatyzacji w kontekście społeczeństwa (Hofman, 2016, s. 67–77; Kawka, 2014, s. 164–172; Sasińska-Klas, 2014, s. 162–175), jak i religii (Adamski, 2014, s. 59–74; Guzek, 2015, s. 69–78; Leśniczak, 2022, s. 1312–1321). Książka *Nowe media – edukacja, finanse, zarządzanie* (Cymanow, Cymanow-Sosin, Paluch, & Tenerowicz, 2023) dowiodła, że mediatyzacja ma obecnie charakter globalny i sięga w różnym zakresie wszystkich kontynentów. Pojęcie to stanowi jedną z ważniejszych zmiennych w odniesieniu do prowadzonych analiz, co poświadcza także dokonany przegląd literatury.

HIPOTEZY NAUKOWE I METODOLOGIA BADAWCZA

Podkreślenie dynamicznego rozwoju mediów oraz potrzeby wzrostu świadomego z nich korzystania dotyczy perspektywy odbiorców i użytkowników, których imperatywem – w dobie nowych technologii i popularyzacji mediów tradycyjnych – staje się nadążanie za wymaganiami współczesności. Z drugiej zaś strony, do twórców, nadawców i właścicieli mediów należą zadania związane z propagowaniem właściwych idei i wartości w trosce o dobro wspólne. Niewątpliwie, co zostanie wykazane w niniejszym tekście, taki obowiązek ciąży na mediach publicznych. Wśród licznych zadań składających się na ich funkcję służebną znajduje się również edukacja medialna. Zadania instytucji medialnych w kontekście misyjności obejmują także zjawiska opisane przez papieża Franciszka w encyklice *Laudato si'*.

Tym samym weryfikacji naukowej zostanie poddana hipoteza dotycząca powinności mediów publicznych w zakresie sprawowania pieczy nad światem wartości uznanych za uniwersalne i wiążących się z funkcjonowaniem człowieka w życiu społecznym, ekonomicznym oraz w rozumianym szeroko ekosystemie. Zawiera się ona w sformułowaniu: „Rola mediów publicznych w kształtowaniu idei i wartości społeczeństwa odnosi się – niezależnie od podziałów kontynentalnych – do świata uniwersalnych wartości i wspólnotowych idei rozumianych jako istota rzeczy, w zakresie których mieści się dobro wspólne oraz troska o dobrostan ekosystemu”.

Hipotezy pomocnicze brzmią:

- Analiza *Laudato si'* potwierdza, iż człowiek jako istotna część ekosystemu jest odpowiedzialny za ziemię wraz z jej dobrami.
- Wyrazem tej odpowiedzialności jest działalność człowieka nie naruszająca naturalnej homeostazy ekosystemu oraz edukacja społeczności.

W nawiązaniu do myśli wcześniejszego papieża, Benedykta XVI, który zaprosił ludzi mediów oraz świata nauk o komunikacji społecznej i mediach do kształtowania rzeczywistości, mówiąc o „ekosystemie mediów”, i wskazywał na potrzebę równowagi między ciszą, słowem, obrazami a dźwiękami, należy stwierdzić, iż jedną z najbardziej znaczących form nauczania o środowisku naturalnym

i roli człowieka jako jego myślącej części jest edukacja medialna ze względu na jej zasięg, dostępność oraz możliwość adaptacji do różnych społeczności.

Celem edukacji medialnej jest zarówno promocja prawidłowych postaw wobec świata przyrody, jak i ostrzeganie przed zachowaniami prowadzącymi do degradacji środowiska naturalnego.

Hipoteza główna oraz cztery zaprezentowane hipotezy pomocnicze zostały zweryfikowane przy zastosowaniu następujących metod badawczych w kolejnych fazach postępowania naukowego:

- Pierwszy etap polegał na lekturze dokumentu papieskiego wraz z opracowaniami dotyczącymi kontekstu powstania encykliki. Następnie przeanalizowano literaturę przedmiotu pod kątem roli, jaką media mogą odgrywać w procesie informowania (przekazywania faktów) oraz perswazji (kształtowania opinii i sugerowania interpretacji).
- Drugą fazę stanowiła weryfikacja postawionych hipotez, przeprowadzona na podstawie rekomendacji dla mediów publicznych. Zostały one opracowane w zespole badawczym i opisane w książce *Media publiczne – wybrane aspekty komunikacyjne, ekonomiczne i edukacyjne* (Cymanow-Sosin, Tenerowicz, & Cymanow, 2024).
- W trzeciej fazie przeprowadzono badania na dwóch kontynentach związanych z biografią autora encykliki – w Ameryce Południowej i Europie. System edukacji medialnej i funkcjonowania mediów publicznych stał się podstawą badań prowadzonych przez autorkę w ramach stażu naukowego w 2025 roku w Pontificia Universidad Católica del Perú (PUCP) i Departamento Académico de Posgrado en Negocios w Limie oraz wcześniejsze analizy europejskiego rynku medialnego.
- Obserwacja systemów medialnych polegała na analizie porównawczej zróżnicowanych modeli ich funkcjonowania. Ujawniła ona rozbieżności w realizacji powinności mediów, zadań dziennikarzy w kontekście edukacji, a przede wszystkim ukazała motywacje autora encykliki wynikające z jego doświadczeń osobistych i społecznych (Ameryka Południowa jako miejsce wzrastania oraz Europa jako miejsce pełnienia funkcji papieskiej).

Obok studiów literatury naukowej, badającej media jako narzędzia komunikowania wartości na przełomie XX i XXI wieku na kanwie myśli papieskiej, i wykorzystania autorskiego katalogu rekomendacji dla

instytucji medialnych (Cymanow-Sosin, Tenerowicz, Cymanow, 2024), w badaniach zastosowano także metody typu *desk research*, analizę wydźwięku opartą na pracach Andrzeja Adamskiego oraz koncepcję lokowania idei opracowaną przez Marcina Ciechanowskiego oraz Klaudię Cymanow-Sosin w odniesieniu do komunikowania przekazów misyjnych (Cymanow-Sosin & Ciechanowski, 2024). Autorka odnosi się także do biografizmu w analizie dokumentów jako jednego z najstarszych modeli w badaniach przekazów piśmienniczych. Przyjęta perspektywa badawcza encykliki pozwala nie tylko lepiej poznać sylwetkę autora, ale także właściwie zinterpretować sens encykliki w świetle jego doświadczeń życiowych (dzieło jako przekaz zawierający część własnych przeżyć i odzwierciedlenie osobowości twórcy ukształtowanej przez uwarunkowania natury społecznej).

ENCYKLIKA *LAUDATO SI'* JAKO PRÓBA ODCZYTANIA ZNAKÓW CZASU

Andrzej Baczyński przypominał: „Pytając o bilans służby w zakresie apostołstwa środków przekazu, trzeba podkreślić, że Kościół nauczył się rozpoznawać lepiej znaki czasu zawarte w samym zjawisku przekazu” (Baczyński, 2000, s. 74). Badacz mediów przywołał m.in. encyklikę Piusa XII *Miranda prorsus* (Pius XII, 1984, s. 237).

Tematyka ewangelizacji została opisana przez światowych ewangelizatorów, jak choćby José H. Prado Flores i Emiliano Tardif (Prado Flores, 2021; Tardif & Prado Flores, 1989), ale i wielu znawców tematyki ewangelizacji w mediach, by przywołać tylko rodzimych badaczy, wśród których należy wymienić takie nazwiska jak: Andrzej Adamski, Mirosław Chmielewski, Marcin Ciechanowski, Klaudia Cymanow-Sosin, Michał Drożdż, Damian Guzek, Józef Kloch, Kamila Kwasik, Wojciech Misztal, Robert Nęcek, Katarzyna Pokorna-Ignatowicz czy Dariusz Raś. Ich badania (Adamski & Kwasik, 2015, s. 145–161; Chmielewski, 2014, s. 213–230; Cymanow-Sosin & Ciechanowski, 2024; Drożdż, 2008, s. 62–79; Guzek, 2013; Misztal, 2016, s. 41–55; Nęcek, 2020, s. 62–79; Pokorna-Ignatowicz, 2002) ukazują media jako areopag współczesności i dowodzą, że oddziaływanie mediów elektronicznych i nowych technologii sieciowych ma wielki udział w kształtowaniu świadomości człowieka w duchu

personalizmu i uniwersalnych wartości. Należy wręcz zaznaczyć, że badania te pokazują, iż w epoce przesytu informacji sposób myślenia o świecie i drugim człowieku jest wręcz zdeterminowany przez to, co przekazują media głównego nurtu (Adamski, 2015, s. 145–161).

Tematyka ewangelizacji, jaka dominowała w polskich i europejskich mediach, swoje apogeum miała na przełomie tysiącleci i stąd dotyczyła w znacznej mierze pontyfikatu Jana Pawła II oraz kwestii tzw. nowej ewangelizacji, a najczęstszym odniesieniem był wcześniejszy, soborowy dekret *Inter mirifica*. Myśl Pawła VI, wypełniona w działaniu przez kolejnych papieży, w tym „papieża mediów” – jak był określany Jan Paweł II – zdążyła ku traktowaniu środków społecznego przekazu jako istotnych narzędzi ewangelizacji. Tym samym odejście od postawy ograniczonego zaufania do mediów na rzecz podejścia proaktywnego wynikało z przekonania, że ludzie Kościoła powinni dostrzegać w mediach dar i owoc ludzkiego postępu. W konsekwencji ich obowiązkiem stało się przepowiadanie Ewangelii wraz z zawartymi tam wartościami za pośrednictwem środków społecznego przekazu. Równie ważnym elementem była edukacja w zakresie odpowiedniego korzystania z mediów. Pokazują to także badania wspomnianych Adamskiego i Kwaśnik.

„MEDIALNE MIRIFICA” A WSPÓŁCZESNE WYZWANIA – ZWROT PAPIEŻA FRANCISZKA

Wspomniani wcześniej badacze, pisząc o pontyfikatach trzech papieży (Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka) przypadających na czas dynamicznego rozwoju mediów, stwierdzają:

Współczesne społeczeństwo staje się tak zależne od mediów, że mówi się wprost o społeczeństwie zmediatyzowanym, a proces mediatyzacji wpływa na niemal wszystkie dziedziny życia społecznego i kulturalnego. W takich właśnie realiach przychodzi kierować Kościołem papieżowi z Ameryki Południowej (Adamski & Kwasik, 2015, s. 145–146).

Analizując wypowiedzi papieża Franciszka, dostrzegają, iż deklaruje on częste poparcie dla rzetelnej pracy dziennikarzy i docenia znaczenie środków przekazu.

Szczegółowa analiza przedmiotowej encykliki *Laudato si'* pokazała, że Franciszek dostrzegł także, jakie niebezpieczeństwa występują w nowoczesnych środkach przekazu. Dotyczy to przede wszystkim zjawisk związanych z manipulacją, czego przykładami są fake newsy, deep faki, niewłaściwe wykorzystanie sztucznej inteligencji oraz wulgaryzacja języka w przestrzeni publicznej (hejt, mowa nienawiści) etc. Do kwestii dezinformacji dochodzą kwestie własicielstwa mediów, praw autorskich oraz etyczne, związane przede wszystkim z dynamicznym rozwojem AI.

Zjawiska określane często mianem „grzechów mediów” lub zagrożeń medialnych powodują, że następuje zwrot w zakresie komunikacji Kościoła, czego przykładem są badania analizy wydźwięku orędzi papieskich prowadzone przez Adamskiego. Przyjęta formuła badawcza stanowi metodę uzupełniającą w badaniach przekazów (tu: oficjalnych dokumentów papieskich) i pozwala na ilościowe oraz obiektywne porównanie tonu emocjonalnego oraz nastawienia głów Kościoła do określonych kwestii (tu: mediów i komunikacji społecznej). Szczegółowe analizy wydźwięku i emocji w papieskich orędziach pokazują stopniowy wzrost negatywnej oceny środków społecznego przekazu w kolejnych latach. Jest to związane przede wszystkim z niezwykle dynamiczną ewolucją mediów i wynikającą stąd zmianą w zakresie postrzegania ich roli i znaczenia.

Zaprezentowane w ramach konferencji „Współczesne media” (Lublin, 10–11.04.2025), wyniki rozkładu wydźwięku i emocji ukazały najpierw wzrost, a następnie spadek w odniesieniu do pozytywnej oceny w wypowiedziach kolejnych papieży (Paweł VI: 73%, Jan Paweł II: 73%, Benedykt XVI: 78%, Franciszek: 61%). W przypadku rozkładu wydźwięku negatywnego (Paweł VI: 27%, Jan Paweł II: 27%, Benedykt XVI: 22%, Franciszek: 39%) ujawnia się zauważalny wzrost u ostatniej z analizowanych głów Kościoła. Z kolei analiza dominujących emocji w orędziach poszczególnych papieży wykazała, że obok obecnych w nich stałych komponentów – takich jak zaufanie, radość i oczekiwanie – w przekazach Franciszka ujawniła się niespotykana wcześniej w tym zestawieniu emocja, tj. strach (11%).

Szczegółowa analiza encykliki *Laudato si'* prowadzona na użytek niniejszej publikacji potwierdza, że refleksja papieża Franciszka stopniowo koncentruje się na ochronie człowieka w obliczu zagrożeń ze strony współczesnych mediów. Potwierdzeniem tego są dwa

fragmenty, w których autor encykliki dostrzega korelację pomiędzy niezwykle szybkim rozwojem świata cyfrowego a utratą zdolności człowieka do głębokiej refleksji nad życiem i rolą człowieka w świecie, co zaznacza w rozdziale IV (*Pogorszenie jakości życia i upadek społeczny*). Papież pisze m.in.:

Do społecznych skutków przemian globalnych należą konsekwencje niektórych innowacji technologicznych dla rynku pracy, wykluczenie społeczne, nierówność w zakresie dostępności i zużycia energii oraz innych usług, podziały społeczne, wzrost przemocy i pojawienie się nowych form agresji społecznej (...) (Franciszek, 2015).

W następnym punkcie, w odniesieniu do tej myśli dodaje:

Dołącza się do tego dynamika mediów i świata cyfrowego, gdy staje się wszechobecna, nie sprzyjając rozwojowi zdolności do mądrego życia, głębokiego myślenia, wielkodusznego miłowania. Wielkim mędrcom przeszłości groziłoby w tym kontekście, że będą świadkami, jak ich mądrość jest przytłumiana pośród rozpraszaćcego zgiełku informacyjnego. Konieczny jest wysiłek, aby środki te stały się bodźcem do nowego rozwoju kulturalnego ludzkości, a nie degradacją jej najgłębszego bogactwa (Franciszek, 2015, s. 47).

ROLA MEDIÓW I EDUKACJI MEDIALNEJ W PROMOWANIU WARTOŚCI EKOLOGICZNYCH NA PRZYKŁADZIE ENCYKLIKI *LAUDATO SI'* PAPIEŻA FRANCISZKA

Odniesienie do mediów pojawia się w analizowanym dokumencie także wówczas, gdy papież wiąże ich funkcjonowanie mediów z potrzebą edukacji medialnej. O samej edukacji papież Franciszek wspomina aż szesnastokrotnie, ale jednym z jej wymiarów, który postrzega jako fundamentalny, jest właśnie potrzeba edukacji w mediach i poprzez nie. Wymienia w tym kontekście różne obszary edukacyjne, w tym szkołę, rodzinę i media (Franciszek, 2015, s. 213).

Badana encyklika okazała się przełomowym dokumentem Kościoła katolickiego w kwestii odpowiedzialności człowieka za ekosystem. W doniesieniach medialnych podkreślano łączenie kwestii

ekologicznych z etyką społeczną i duchowością oraz komunikowaniem wartości. Przesłanie ekologii integralnej wskazywało na potrzebę uwypuklenia konieczności holistycznego podejścia do kryzysu środowiskowego, uwzględniającego – co istotne w kontekście komunikacji i budowania dialogu – relacje między ludźmi, przyrodą i Bogiem. Przekaz ten wywołał także wiele dyskusji medialnych, a w ciągu ostatniej dekady encyklika stała się inspiracją dla licznych inicjatyw, w tym edukacyjnych, oraz wzbudziła refleksję nad rolą mediów w kształtowaniu świadomości ekologicznej. Jak wynika z analizy wystąpień badaczy podczas sympozjum naukowego w Krakowie w 10-lecie ogłoszenia encykliki *Laudato si'* 7 maja 2025 roku w Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, gdzie zgromadzili się przedstawiciele różnych ośrodków naukowych z Polski i zagranicy, a także czynni dziennikarze – media i edukacja medialna odgrywają dziś kluczową rolę w upowszechnianiu idei zawartych w tym dokumencie. Z wyzwaniami opisanymi przez Franciszka – dezinformacja, powierzchowność przekazu i komercjalizacja – muszą zmierzyć się ludzie mediów: profesjonalni nadawcy, dziennikarze, badacze oraz edukatorzy. Na barkach tych ostatnich spoczywa odpowiedzialność za przygotowanie odbiorców do właściwego odbioru treści emitowanych w środkach społecznego przekazu.

EKOLOGIA INTEGRALNA W *LAUDATO SI'* JAKO FUNDAMENT DZIAŁANIA MEDIÓW I EDUKACJI

Papież Franciszek w encyklice *Laudato si'* definiuje ekologię integralną jako podejście, które łączy troskę o naturę ze sprawiedliwością wobec ubogich, zaangażowaniem społecznym i pokojem wewnętrznym. Ten interdyscyplinarny model wymaga zmiany tradycyjnego paradygmatu w postrzeganiu relacji człowiek – środowisko, co znajduje odzwierciedlenie w wezwaniu do tzw. nawrócenia ekologicznego zarówno na poziomie indywidualnym, jak i instytucjonalnym. W tym drugim wymiarze niewątpliwą rolę odgrywa edukacja formalna i wspierająca ją medialna edukacja pozaformalna, np. aktywność propagatorska fundacji czy organizacji pozarządowych. W trakcie wspomnianego sympozjum naukowcy podkreślili więc, iż media mają wręcz obowiązek przekazywać kompleksową wizję symbiozy

człowieka z naturą, unikając redukowania ekologii do wąsko rozumianej ochrony przyrody. Kluczowym aspektem encykliki jest bowiem koncepcja „wspólnego domu”, która implikuje odpowiedzialność zbiorową za przyszłość planety z odpowiedzialnością mediów, mających realną moc tworzenia narracji i priorytetów (odnosi się to m.in. do medioznawczych teorii *agenda setting*, teorii gatekeepingu i teorii framingu) oraz wpływania na postawy odbiorców mediów tradycyjnych i użytkowników mediów cyfrowych. W tym kontekście edukacja medialna staje się narzędziem krytycznej refleksji nad tym, jak przekazy medialne konstruują obraz rzeczywistości społecznej i środowiska.

WYZWANIA ETYCZNE W KOMUNIKACJI EKOLOGICZNEJ – OD *EVANGELII GAUDIUM* DO *LAUDATO SI'*

Mimo oczywistego potencjału mediów w promowaniu wartości, analizowanego w niniejszym artykule w odniesieniu do encykliki *Laudato si'*, warto wspomnieć także o istniejących barierach utrudniających skuteczną komunikację, o czym papież Franciszek wspominał już w adhortacji *Evangelii gaudium* (Franciszek, 2015). Zwracał tam uwagę na niebezpieczeństwo „dezinformacji” polegającej na selektywnym doborze faktów, który prowadzić może do wypaczenia obrazu rzeczywistości. W kontekście ekologii przejawia się to np. w medialnym nagłaśnianiu pojedynczych działań prośrodowiskowych korporacji przy jednoczesnym pomijaniu systemowych przyczyn kryzysu.

Analiza adhortacji *Evangelii gaudium* pokazuje, że już w tym dokumencie papież siedmiokrotnie odwołuje się do środków społecznego przekazu – z czego raz w sposób neutralny, a sześciokrotnie w kontekście zagrożeń oraz ich negatywnego wpływu na człowieka. Przeprowadzona analiza pozwala uznać dociekania papieża Franciszka z 2015 roku za kontynuację tego wątku, w którym pojawiają się trzy główne elementy:

- skomercjalizowany charakter przekazów medialnych – dominacja logiki rynkowej prowadzi do upraszczania złożonych problemów, w tym środowiskowych, do formy haseł pozbawionych głębszej refleksji,

- fragmentaryzacja wiedzy dokonywana za sprawą mediów – przyspieszone tempo przekazu utrudnia pogłębioną analizę przyczyn i skutków zmian społecznych i środowiskowych,
- polityzacja debaty – sprowadzanie kwestii ekologicznych do sporów ideologicznych, co utrudnia budowanie konsensusu.

Encyklika *Laudato si'* wpisuje się więc w ideę promowania nowego modelu zaangażowania opartego na trzech filarach. Pierwszym jest traktowanie samych mediów jako przestrzeni ewangelizacji, np. poprzez wykorzystanie platform cyfrowych do upowszechniania przesłania ekologicznego za pośrednictwem przekazów dziennikarskich czy np. blogów i vlogów o tematyce duchowości stworzenia. Drugim elementem jest ujęcie nakazujące ludziom nauki spojrzenie na media jako przedmiot krytycznej refleksji, celem zaś – uwrażliwianie na etyczne aspekty konsumpcji treści medialnych. Trzeci filar stanowi podejście do mediów jako narzędzia budowania wspólnoty, w czym niewątpliwie istotna jest edukacja medialna (np. wykrywanie ukrytych przejawów konsumpcjonizmu oraz tworzenie pozytywnych narracji oparte na wartościach chrześcijańskiej ekologii w duchu postulatów papieża Franciszka). Koreluje to ściśle z badaniami nad rolą mediów, w tym mediów publicznych, które przeprowadzono w Europie w 2024 roku, a następnie – w roku 2025 – zestawiono z systemem mediów publicznych w Ameryce Południowej. Rekomendacje dla mediów z perspektywy zarządczej, mające na celu uporządkowanie rynku mediów publicznych i przywrócenie im należnego znaczenia oraz dokonanie zmian w zakresie uregulowań prawnych oraz finansowo-organizacyjnych, opisane zostały w pracy *Media przyszłości – wybrane aspekty komunikacyjne, ekonomiczne i edukacyjne* (Cymanow-Sosin, Tenerowicz, & Cymanow, 2024 s. 143–144). Porównanie wyników badań dotyczących rynku europejskiego – ze szczególnym uwzględnieniem polskich mediów publicznych – z perspektywą badaczy mediów z Ameryki Południowej ujawniło głębokie rozbieżności w podejściu do realizacji misyjnej roli nadawców. W kontekście analizy motywacji autora encykliki *Laudato si'* pozwoliło to lepiej zrozumieć narrację, jaką posługuje się papież wywodzący się z kontynentu południowoamerykańskiego.

ENCYKLIKA PAPIEŻA Z KRAJU TRZECIEGO ŚWIATA – SPECYFIKA MEDIÓW W AMERYCE POŁUDNIOWEJ

Papież Franciszek twierdził, iż „w Kościele nie ma ani dużych, ani małych: każdy ma swoją funkcję, na swój sposób jest pomocny drugiemu. [...] To ważne, aby dążyć do jedności, a nie kierować się logiką, że duża ryba połyka małą” (Franciszek, 2014). Analizowana encyklika, stworzona przez osobę wywodzącą się z jednego z krajów rozwijających się, ukazuje niewątpliwy wpływ kultury i edukacji na poglądy związane z mediami i ich rolą. Papież widzi w mediach szanse związane z popularyzacją tematyki troski o drugiego człowieka i świat, ale dostrzega też liczne niedoskonałości: w rzeczywistości medialnej dominuje konsumpcjonizm, rośnie liczba przekazów, a brakuje troski o drugiego człowieka, ubogich ludzi i Matkę Ziemię.

W eseju z 1952 francuski demograf i socjolog Alfred Sauvy, odwołując się do pamfletu *Czym jest stan trzeci?* z okresu rewolucji francuskiej, użył pojęcia Pierwszego, Drugiego i Trzeciego Świata. Obecnie, zgodnie z realizującą się w praktyce teorią konwergencji społecznej, rozwój i stopniowe upodabnianie się w ramach postępu technicznego i przemysłowego dwóch pierwszych obszarów powodują, że niejako poza nawiasem pozostaje tzw. Trzeci Świat. Należy do niego aż 130 państw, w tym kraje afrykańskie (poza RPA), Bliski Wschód, Indie i prawie cała Ameryka Południowa. W większości są to kraje postkolonialne, które cechuje niski stopień rozwoju gospodarczego (często jest to bieda) i zróżnicowana struktura społeczna; wybuchają tam również konflikty na tle ideowym i społecznym.

Kraje te mają ponadto niestabilne systemy polityczne i medialne. Można uogólnić, że media w tych regionach stanowią narzędzie kontroli. Dzieje się tak także w odniesieniu do środków społecznego przekazu Ameryki Południowej, gdzie są one wciąż instrumentem manipulacji, a ich rola edukacyjna, o czym właśnie wspomina papież, zostaje pominięta. Wdrożenie narodowych inicjatyw przeciwdziałania analfabetyzmowi i wykluczeniu informacyjnemu stało się tam wyzwaniem XXI wieku. Przykładem jest Peru – jedyne państwo przywołane 8 maja 2025 roku w pierwszej wypowiedzi nowego papieża Leona XIV, który tym samym dowiódł, że troska o ludzi najuboższych, charakterystyczna dla papieża Franciszka,

będzie kontynuowana. Władze peruwiańskie przyjęły *Plan Nacional de Lectura y Escritura* (Narodowy Plan Czytania i Pisania) w 2007 roku, natomiast program edukacji medialnej i cyfrowej, realizowany w ramach projektu *Red de Comunicación para la Educación* (Sieć Komunikacji na Rzecz Edukacji), uruchomiono dopiero od 2017 roku. Działania te stanowią odpowiedź na dysproporcje widoczne w statystykach OECD dotyczących systemów edukacji oraz dostępu do mediów (EAG, 2024). Wskaźniki te znacząco odbiegają od standardów państw tzw. Pierwszego Świata – a więc środowiska, w którym papież Franciszek przebywał w momencie tworzenia encykliki. Kraje Ameryki Południowej i Afryki charakteryzują się jednym z najniższych odsetków kobiet w wieku 25–64 lat, legitymujących się tytułem magistra lub równorzędnym. W Peru odsetek ten wynosi zaledwie 1,7% (poz. 39/42). Jednocześnie okres edukacji kobiet w wieku 15–29 lat wynosi 5,4 roku (poz. 42/43), jest więc zatem stosunkowo krótka. Przy tym wskaźnik zatrudnienia wśród osób w wieku 25–64 lat bez wykształcenia średniego jest stosunkowo wysoki i stanowi 79,6% (poz. 1/45).

Odpowiedzi na ten stan rzeczy należy upatrywać m.in. w niskim poziomie mediów i organizacji medialnych, które kontrolują całą strefę publiczną i niewystarczająco troszczą się o aspekt edukacyjny. Powszechnie akceptowane jest to, że koncerny medialne bogatych rodzin kontrolują większość mediów i wpływają na decyzje podejmowane w kraju. Zdecydowana większość firm medialnych w Ameryce Łacińskiej należy do Grupy El Comercio (m.in. América Televisión) i w ich rękach znajduje się nadzór nad treściami medialnymi, zaś media publiczne pozostają w niszy. Stąd coraz bardziej nasilają się dezinformacja polityczna i polaryzacja, o których w encyklice mówi papież. Zniesławienia traktowane są jako przestępstwa karne, a częste oskarżanie o nie dziennikarzy przez osoby prywatne skutkuje faktyczną cenzurą. Ponadto mordowani są dziennikarze śledczy, o czym donoszą m.in. raporty Reporterów bez Granic.

Aktualnym wyzwaniem, na które wskazuje raport Pew Research Centre, jest obecność smartfonów w Trzecim Świecie. Autorzy tego dokumentu przypominają, że 1/3 ludzkości krajów rozwijających się posiada smartfon i stanowi on symbol zamożności. Z jednej strony właśnie dzięki takim urządzeniom może nastąpić poprawa w zakresie dostępu do opieki zdrowotnej i edukacji (według badań UNESCO

aż 63% respondentów w krajach rozwijających się potwierdza korzystanie z treści za pośrednictwem urządzeń mobilnych), z drugiej strony istnieje ryzyko docierania do odbiorców głównie z treściami banalnymi.

LAUDATO SI' – ENCYKLIKA AUTORA NIE TYLKO „STAREJ EUROPY”

Jak już zauważyliśmy, papież Franciszek, urodzony i dojrzewający w Ameryce Południowej, analizowaną encyklikę napisał w 2015 roku na kontynencie europejskim. Wspomniani w niniejszym tekście poprzedni papieże mieli zupełnie inne doświadczenia związane z formacją intelektualną czy obserwacją przemian ideologicznych ery nowoczesnej i rozwojem mediów. Charakterystyczny dla Europy odwrót od nazistowskiego totalitaryzmu w kierunku chrześcijańskiej demokracji, a potem liberalnej demokracji, stał się udziałem o. Jorgego Bergoglia SJ dopiero, kiedy ten trafił do RFN, a potem, gdy został wybrany na papieża Franciszka. Można zatem zaryzykować twierdzenie, że jego podejście do kwestii społecznych i roli mediów (o czym traktuje także *Laudato si'*) nie wywodzi się z zachodnioeuropejskiej myśli demokracji liberalnej. Choć w encyklice pojawiają się takie tezy nauczania społecznego, jak troska o równość wszystkich ludzi – w tym migrantów – dbałość o ekosystem, przypomnienie o roli kobiet, to jednak mają one swoje źródło w doświadczeniach osobistych papieża, który urodził się w regionie niestabilnych dyktatur wojskowych i rządów autorytarnych (doświadczenia ruchu peronistycznego za czasów Juana i Evity Perónów). Okres przemian dotknął czasu, kiedy późniejszy papież przebywał w seminarium i nowicjacie Towarzystwa Jezusowego, jak również okresu studiów w Colegio Máximo San José w San Miguel, gdzie kształcił się w zakresie teologii.

Analiza encykliki *Laudato si'* pozwala dostrzec wpływ cech tożsamościowych człowieka o korzeniach południowoamerykańskich i uznać to za cechę dystynktywną przedmiotowego dokumentu. Papież pragnie pokonywać sprzeczności pomiędzy ideologiami, np. odwołując się do figur ojca i matki narodu, przy czym nie jest to oblicze feministyczne w takim znaczeniu, jakie w Europie przypisujemy temu terminowi. Wreszcie na kwestie roli mediów spogląda

także jako na symbol przemian w jego ojczyźnie i regionie. Cały świat śledził bankructwo Argentyny, w której pod rządami neoliberalistów funkcjonowały samowolne media. Tamtejsze społeczeństwo, także pod wpływem absorbowanych treści, przeżyło już w XXI wieku kryzys społeczny, finansowy i kulturowy. Franciszek widział więc w mediach szansę, ale i zagrożenie. Zgodnie z teorią dependencji, jako perspektywą badawczą, która wskazuje, że kraje rozwinięte bogacą się, wykorzystując biedniejsze społeczności, nie chce on dopuścić do kolejnych kryzysów. Ukazane stanowisko to apel o dobro wspólne, jakim jest w jego przekonaniu świat jako wspólny dom.

WERYFIKACJA HIPOTEZY GŁÓWNEJ I HIPOTEZ POMOCNICZYCH

Analiza encykliki *Laudato si'* oraz kontekstu powstania tego dokumentu z zastosowaniem metody biograficznej potwierdza, iż w myśli papieża Franciszka człowiek jest istotną częścią ekosystemu, co równocześnie powinno wyzwać w nim obowiązek odpowiedzialności za dobro wspólne. Wyraża się ono m.in. w ludzkiej działalności medialnej, gdzie mogą – i powinny – być kształtowane i promowane idee wspólnotowe i uniwersalne wartości, oparte na dobru wspólnym. Wyrazem tej troski jest dbałość o homeostazę ekosystemu oraz edukacja społeczności w zakresie prawidłowego funkcjonowania w otoczeniu. Przywołane fakty potwierdzają, iż papież traktuje te tezy priorytetowo. W zakresie analizy dotyczącej tzw. ekosystemu mediów udowodnione zostało, że głowa Kościoła krytycznie odnosi się do samych mediów, ale nie pozostaje jedynie na poziomie wyliczania błędów. Jako remedium proponuje m.in. edukację. Potwierdza to zasadność pierwszej hipotezy pomocniczej dotyczącej nauczania papieża o środowisku i roli człowieka w ekosystemie, zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę zasięg oraz dostępność środków społecznego przekazu. Częściowo została udowodniona kolejna hipoteza pomocnicza dotycząca edukacji medialnej jako formy promocji prawidłowych postaw wobec świata przyrody, jednak w badaniu nie udało się wyodrębnić ostrzegawczej funkcji mediów przed zachowaniami prowadzącymi do degradacji środowiska naturalnego, na co z pewnością wpływ ma przyjęcie wyłącznie perspektywy medioznawczej.

PODSUMOWANIE. MEDIA PRZESTRZENIĄ DIALOGU I KSZTAŁTOWANIA ŚWIADOMOŚCI EKOLOGICZNEJ

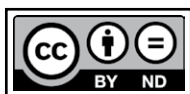
Zgodnie z zasadami edukacji medialnej, o czym przypominali m.in. twórcy i uczestnicy projektu „Edukacja medialna. Zasady funkcjonowania w świecie nowych mediów” (Cymanow-Sosin, 2023), współczesne środki przekazu, od telewizji po media społecznościowe, odgrywają podwójną rolę. Z jednej strony są nośnikami informacji o kryzysach (np. związanym z działalnością człowieka w świecie przyrody), z drugiej zaś same wpływają na środowisko. Papież Franciszek w swoich wystąpieniach wielokrotnie podkreślał, że media powinny służyć kulturze spotkania, umożliwiającej dialog między różnymi grupami społecznymi, narodowościami i pokonywać niesprawiedliwe podziały klasowe. Przykładem realizacji postulatów papieża są projekty naukowe i współpraca badaczy z wielu krajów, w tym podjęte na użytek niniejszego tekstu obserwacje prowadzone w Europie i Ameryce Południowej jako kontynencje dojrzewania przyszłego papieża Franciszka. Inicjatywy takie jak projekt „Polacy w procesie umiędzynarodowienia szkolnictwa i działaniach prospołecznych” pokazują, w jaki sposób media mogłyby wspierać proces integracji wartości duchowych z życiem społecznym i zrównoważonym rozwojem, wpisując się w nurt ekologii integralnej. Warto tu podkreślić, iż tradycyjnie pojmowana edukacja medialna koncentrowała się na umiejętnościach technicznych i krytycznej analizie treści. Obecnie zaś istnieje potrzeba kształcenia ekomedialnego (*eco-media literacy*), które łączy kompetencje medialne z wiedzą o zrównoważonym rozwoju i akcentuje wartość człowieka oraz świata. Przykładem takich działań może być tworzenie narracji medialnych utrwalających personalistyczny paradygmat z uwzględnieniem integralnej roli człowieka w świecie, o który ma się on zatroszczyć także w kontekście sprawiedliwości międzypokoleniowej.

BIBLIOGRAFIA

- Adamski, A. (2014). Człowiek zmediatyzowany. *Studia Theologica Var-saviensia*, 55(1), 59–74.
- Adamski, A., & Kwasik, K. (2015). Środki społecznego przekazu: narzędzie głoszenia Ewangelii czy teren misyjny? O wizji mediów według papieża Franciszka. W D. Lipiec (Red.), *Duszpasterstwo w świetle nauczania Papieża Franciszka* (s. 145–161). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Baczyński, A. (2000). Środki społecznego przekazu jako zadanie dla współczesnego duszpasterstwa, *Analecta Cracoviensia*, XXXII, 73–87.
- Chmielewski, M. (2014). Media społecznościowe jako narzędzia nowej ewangelizacji. *Świat i Słowo*, 12(1), 213–230.
- Cymanow-Sosin, K., & Ciechanowski, M. (2024). *Ewangelizacja w mediach. Rola i znaczenie formatowania przekazów na przykładzie wybranych stacji radiowych*. Tyniec: Wydawnictwo Benedyktynów.
- Cymanow-Sosin, K. (Red.) (2023). *Edukacja medialna. Zasady funkcjonowania w świecie nowych mediów*. Kraków: Homini.
- Cymanow-Sosin, K., Tenerowicz, K., & Cymanow, P. (2024). *Media przyszłości – wybrane aspekty komunikacyjne, ekonomiczne i edukacyjne*. Kraków: Homini.
- Cymanow, P., Cymanow-Sosin, K., Paluch, Ł., & Tenerowicz, K. (2023). *Nowe Media – edukacja, finanse, zarządzanie*. Kraków: Homini.
- Drożdż, M. (2008). Medialne autorytety i idole. *Biuletyn Edukacji Medialnej*, 1, 62–79.
- Franciszek (2014). Discorso del Santo Padre Francesco ai membri dell'Associazione „Corallo” – Discorso preparato dal Santo Padre e consegnato all'Associazione, 22 marca 2014. https://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/march/documents/papa-francesco_20140322_associazione-corallo.html (dostęp: 11.10.2025).
- Franciszek (2015). *Laudato si'*. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html (dostęp: 11.08.2024).
- Guzek, D. (2015). Mediatyzacja religii: analiza pojęcia. W E. Borkowska, A. Pogorzelska-Kliks, & B. Wojewoda (Red.), *Przestrzenie komunikacji. Technika, język, kultura* (s. 69–78). Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Guzek, D. (2013). *Struktura mediów katolickich jako element systemu medialnego w Polsce po 1989 roku*. <https://core.ac.uk/download/pdf/197751067.pdf>.
- Hofman, I. (2016). Nowe dziennikarstwo. Próba rekonstrukcji modelu. *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne*, 49, 67–77.
- Kawka, M. (2014). O badaniu języka dyskursu medialnego. *Media i Społeczeństwo*, 4, 164–172.

- Leśniczak, R. (2022). Mediatyzacja religii w czasach globalizacji i neo-globalizacji. Wybrane refleksje medioznawcze. *Studia Medioznawcze*, 23(4), 1312–1321.
- Misztal, W. (2016). Media i Kościół: środowisko życia ludzi młodych we wskazaniach Jana Pawła II sformułowanych w kontekście początków Światowych Dni Młodzieży. *Studia Socialia Cracoviensia*, 8(1), 41–55.
- Nęcek, R. (2020). Jak ewangelizować przez media? Na kanwie społecznego nauczania św. Jana Pawła II. *Spółeczeństwo*, 151(3), 62–79.
- Pius XII. 1984. Miranda prorsus. W F. Adamski (Red.), *Kościół a kultura masowa*. Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy.
- Polacy w procesie umiędzynarodowienia szkolnictwa i działaniach prospołecznych. <https://saip.upjp2.edu.pl/aktualnosci/staz-naukowy-prezes-saip-dr-hab-k-cymanow-sosin-prof-upjpii-w-peru-i-podpisanie-umowy-o-wspolpracy-saip-z-centrum-pucp--2025-45.html> (dostęp: 5.05.2025).
- Pokorna-Ignatowicz, K. (2002). *Kościół w świecie mediów. Historia – dokumenty – dylematy*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- SasińskaKlas, T. (2014). Mediatyzacja a medializacja sfery publicznej. *Zeszyty Prasoznawcze*, 2(218), 162–175.
- Symposium naukowe w Krakowie w 10-lecie ogłoszenia encykliki *Laudato si'*. <https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2025-05/rozwijanie-swiadomosci-ekologicznej-i-mass-media-symposium-n.html> (dostęp: 13.05.2025).

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>